

THỜ TÀI TRONG CỘNG ĐỒNG NGƯỜI HOA
(Nghiên cứu trường hợp người Hoa ở quận 5,
Thành phố Hồ Chí Minh)

***Tóm tắt:** Thần Tài và thờ cúng thần tài là hiện tượng nổi lên trong khoảng chục năm trở lại đây ở Việt Nam và luồng đi của nó đang lan dần từ Nam ra Bắc. Nguồn gốc của thần tài cho đến nay vẫn còn gây tranh cãi. Có người cho là có nguồn gốc từ Trung Hoa, cũng có ý kiến cho là nguồn gốc bản địa (biến thể từ thờ ông địa/thần đất mà ra). Để góp phần làm tường minh thêm các quan điểm này, bài viết tập trung vào giới thiệu hệ thống các thần tài đang được thờ cúng của người Hoa ở quận 5, Thành phố Hồ Chí Minh, ngõ hầu làm rõ thêm một hình thái tín ngưỡng đang phổ biến ở Việt Nam.*

***Từ khóa:** Thần tài; thờ cúng; Tp. Hồ Chí Minh.*

1. Thần tài trong quan niệm của người Hoa

Thần Tài được hiểu là vị thần mang tài lộc đến cho con người. Trong truyền thống tín ngưỡng dân gian, hình tượng Thần Tài không xa lạ gì với người Hoa. Thần Tài được thờ phụng cả ở miếu chung của cộng đồng và ở cả nhà riêng của người Hoa, hầu như nhà nào cũng thờ vị thần này. Mục đích thờ chủ yếu là mong ngài gia hộ làm ăn phát tài, gia đình phú quý bình an. Thần Tài của người Hoa không phải chỉ một vị thần duy nhất mà là một tập hợp các vị thần có khả năng đem lại tiền tài. Các tầng lớp xã hội trong cộng đồng người Hoa, mỗi tầng lớp đều chọn cho mình một vị Thần Tài phù hợp. Vì thế mà Thần Tài ở người Hoa không phải cố định một vị như người Việt mà là nhiều vị, có gia đình thờ vị này nhưng có gia đình lại thờ vị khác.

* Trung tâm Nghiên cứu Phật giáo Việt Nam, Tp. Hồ Chí Minh.
Ngày nhận bài: 15/6/2018; Ngày biên tập: 20/6/2018; Ngày duyệt đăng: 26/6/2018.

Theo phả hệ Thần Tài của người Hoa, Thần tài gồm có: Thần Tài võ, Thần Tài văn, Thiên Thần Tài, Chuẩn Thần Tài, v.v...

1.1. Thần Tài võ (Võ Thần Tài):

Thần Tài võ thường được lấy từ nguyên gốc võ tướng thời cổ đại làm Thần Tài để cung phụng, những Thần Tài dạng này thường xuất hiện với tay cầm binh khí (ý nghĩa là khiến cho sát quỷ tà không thể đến gần). Tính cách trung nghĩa của Thần còn đại biểu cho lòng tin danh dự, có công hiệu tránh hung hướng cát, là vị thần tài được những nhà kinh doanh và người học tập võ nghệ tôn thờ. Thần Tài võ có hai vị tiêu biểu là Triệu Công Minh và Quan Vân Trường.

Triệu Công Minh họ Triệu, tên Lãng, Huyện Lãng tự Công Minh còn gọi là Triệu Công Nguyên Soái, Triệu Huyền Đán. Ông là người thôn Triệu Đại, huyện Chu Trí, dưới chân núi Chung Nam. Tương truyền vào cuối đời Tần, ông chạy loạn vào núi Nga Mi tu luyện, sau đắc đạo thành tiên. Do có công trợ giúp cho lò đan của Trương Đạo Lãng nên được Ngọc Đế phong làm Huyền Đán Nguyên Soái. Đến đời Minh, trong tác phẩm “Phong Thần Bảng”, ông được Khương Tử Nha phong làm Long Hồ Huyền Đán Châu Quân, chủ quản vàng bạc, tiền tài, ban phúc lành. Trong phả hệ các thần tiên của Đạo giáo, ông là một trong năm vị Đại Ôn Thần và là một trong Tứ Đại Hộ Giáo có khả năng điều khiển sấm chớp, hô gió gọi mưa, trừ bệnh, diệt ác. Ngoài ra, ông còn được gọi là Kim Long Như Ý Chính Nhất Long Hồ Huyền Đán Châu Quân, thống lĩnh bốn vị thần tiên là: *Chiêu Bảo Thiên Tôn Tiêu Thăng, Nạp Trân Thiên Tôn Tấn Bảo, Chiêu Tài Sư Giả Đặng Cửu Công và Lợi Thị Tiên Quang Diêu Thiệu Tư*. Những vị này luôn ban phước lộc và may mắn cho những thương gia kinh doanh buôn bán. Danh hiệu của bốn vị đem lại những điều tốt lành cho mọi người¹. Từ đó, nhân gian tôn bốn vị tiên này cộng thêm thủ lĩnh Triệu Công Minh là năm người và gọi đó là “Ngũ Lộ Tài Thần”.

Bốn vị thần này cùng Triệu Công Minh phụ trách tài khó bốn phương trong thiên hạ. Do đó dân gian tôn sùng họ là những vị thần tài có ảnh hưởng mạnh mẽ nhất. Thần Tài Triệu Công Minh được mô tả với hình tượng mặc giáp trụ, tay cầm roi sắt, mặt đen, râu rậm, vẻ uy nghiêm, xung quanh có chấu tụ bảo, đỉnh vàng lớn châu báu san

hồ. Đặc biệt, trong các cung quán của Đạo giáo đa phần thờ tượng ông dưới dạng tướng người hung dữ mặt đen, râu rậm, đầu đội mũ sắt, cưỡi cọp đen, cầm roi bạc, tay nắm nguyên bảo.

Nam Sơn cư sỹ viết vào đời Tần cho rằng, ngày vía thần Tài Triệu Công Minh là ngày 15 tháng 3 Âm lịch. Tuy nhiên, theo “Ngọc Hạp Ký” của Hứa Chân Quân, đời Tấn, ngày 22 tháng 7 Âm lịch mới là ngày vía Thần Tài Triệu Công Minh. Hiện nhiều nơi ở Trung Quốc vẫn tổ chức đón Thần Tài vào ngày này.

Quan Công (160-219) tên thật là Quan Vũ, tự Vân Trường (còn gọi là Quan Đế, Xích Đế) quê ở huyện Giải Lương, tỉnh Hà Đông (nay là huyện Giải Châu, tỉnh Sơn Tây, Trung Quốc). Ông một đời trung nghĩa, hiên ngang, trung thành tuyệt đối, nên được ba phái Nho, Phật, Đạo tôn sùng. Từ đời nhà Tống (960-1279), Quan Công được thần thánh hóa và trở thành vị thần trong tín ngưỡng của Trung Quốc được thờ cúng ở nhiều nơi. Từ đó về sau, Quan Công được các triều đại phong kiến Trung Quốc phong tặng nhiều danh hiệu khác nhau nhằm đề cao ý thức hệ phong kiến, giáo dục, trung hiếu nhân nghĩa cho nhân dân. Vào cuối đời Minh (1368-1644) qua đời Thanh (1644-1912) rồi đến đời Dân Quốc (1912-1949) cho đến nay các thương gia rất tôn sùng Quan Công, xem ông như vị thần bảo hộ tài sản, mang lại may mắn, tiền bạc và đặc biệt ông là người trung nghĩa, chính trực, văn võ song toàn, có tiết tháo của người quân tử nên các thương nhân buôn bán rất kính trọng tôn sùng xem ông là biểu trưng chữ “tín” trong kinh doanh. Trong giới kinh doanh, khi có sự tranh chấp, họ thường cầu nguyện ông làm vị thần phán xét. Ngày vía của Quan Thánh Đế Quân được người Trung Quốc tổ chức lễ vía vào ngày 24 tháng 6 âm lịch hằng năm. Vào ngày này, đồng đạo mọi người rủ nhau đi xin lộc buôn bán, đồng thời tỏ lòng thành kính ngưỡng mộ cao độ khí tiết và sự linh hiển của Ngài.

1.2. Thần Tài văn

Có hai vị tiêu biểu, đó là thần tài Tỳ Can và thần tài Phạm Lãi. Thần Tài Tỳ Can vốn người Mạt Ấp (nay thuộc phía Bắc thành phố Vệ Huy, tỉnh Hà Nam, Trung Quốc). Ông là con thứ của Thương

Vương Thái Đình quý tộc Ân Thương, em trai của Đế Ất, chú của Đế Tân (tức Trụ Vương). Tỷ Can tư chất thông minh lại chăm chỉ hiếu học, tuổi còn trẻ nhưng đã giữ chức Thừa tướng phò tá Đế Ất. Sau Đế Ất băng hà, ông phò vua Trụ an định đất nước, phát triển nông nghiệp, khởi xướng luyện đúc, giảm thuế, phát triển binh lực, khiến nước Thương giàu mạnh hùng cường. Về sau, do nhiều lần can gián Trụ Vương rời xa tử sắc nên đã bị vua Trụ mỗ ngực moi tim. Sau khi ông qua đời người dân tôn kính nhân phẩm công bằng chính trực, làm việc công đạo nên tôn ông là Thần Tài. Tương truyền sau khi mất, Tỷ Can được Khương Tử Nha phong làm sao Văn Khúc, chòm sao thứ tư trong Bắc Đẩu. Hình tượng ông được miêu tả như đầu đội mũ Tể tướng, râu năm chòm dài, tay cầm ngọc như ý, mình mặc măng bào, trước mặt đặt đỉnh vàng, vẻ mặt nghiêm nghị.

Thần Tài Phạm Lãi, người Tam Hộ (nay là huyện Tích Xuyên, Hà Nam, nước Sở) những năm cuối Xuân Thu, là nhà chính trị tư tưởng và thương gia nổi tiếng, được hậu thế tôn làm “thương Thánh”. Người đời ca tụng ông đương thời lấy lòng trung phụng sự quốc gia, biết dùng trí để giữ thân, biết kinh doanh nên giàu có. Phạm Lãi cả đời có ba lần di chuyển chỗ ở, ba lần vinh hiển giàu có. Tuy nhiên, ông luôn tinh táo trước danh lợi, thường phân phát của cải cho người nghèo, coi công danh phú quý là phù du. Dân gian tôn sùng trí làm giàu, tán dương nghĩa khí gọi ông là Đào Chu Công, được liệt vào hàng Thánh và tôn ông là vị Thần Tài trí tuệ (Thần Tài văn làm giàu có đạo). Chính vì thế, trong các nghệ thuật kinh doanh của người Trung Quốc sau này khi nói đến đạo kinh doanh giàu có đều dựa vào các trước tác của Đào Chu Công để thực hành trong kinh doanh buôn bán. Hình tượng tiêu biểu cho Thần Tài Phạm Lãi được khắc họa đầu đội mũ ô sa, mình mặc măng bào, tay trái cầm đỉnh vàng, tay phải cầm Ngọc Như Ý.

1.3. Thiên Thần Tài

Chữ “thiên” (lệch, phụ) trong tên gọi “Thần Thiên Tài” nhằm chỉ địa vị và vị trí đặt tượng của vị thần tài này, chứ không phải là chỉ nguồn của, của cải là ngoài luồng. Những thiên thần tài chủ yếu trong dân gian theo tín ngưỡng thờ Thần Tài Trung Quốc gồm: Lợi Thị Tiên Quan, Tài Bạch Tinh Quân, Phúc Lộc Thọ Tam Tinh, Ngũ Hiên Thần Tài.

Lợi Thị Tiên Quan là một trong “Ngũ Lộ Thần Tài”. Ông là đệ tử của Triệu Công Minh, tên là Diêu Thiệu Tư. Trong “Phong Thần điển nghĩa” ông được phong làm vị thần quản trách tiền tài, ban phúc lành. Tên gọi “Lợi Thị”² của ông có ba ý nghĩa sau: *Một là* lợi nhuận có được trong buôn bán kinh doanh; *Hai là* cát lợi và vận khí tốt; *Ba là* tiền bạc từ ngày lễ, ngày vui, như tiền mừng tuổi. Do mang các ý nghĩa trên, nên Lợi Thị Tiên Quan rất được các thương nhân sùng kính. Vào năm mới, các hộ kinh doanh thường dán hình Lợi Thị Tiên Quan ở cửa, để cầu buôn bán ngày càng phát đạt, tiền bạc ngày càng nhiều. Lợi Thị Tiên Quan thường được thể hiện bằng hình tượng đầu đội mũ quan, người đứng thẳng mặc măng bào chỉnh tề, mặt vui vẻ nở nụ cười hai tay cầm một tấm liễn hoặc một tay cầm gậy như ý, tay kia cầm tấm liễn ghi “tân xuân phát tài”.

Tài Bạch Tinh Quân còn được gọi là “Tăng phúc tướng công hay Tăng phúc Thần tài”. Tương truyền ông họ Lý, tên là Quý Tổ, người Truy Bác, Sơn Đông, làm Huyện lệnh thời Ngụy Hiếu Đế. Đương thời, ông làm quan luôn chăm chỉ làm việc và yêu quý, chăm lo cho người dân. Sau khi ông mất, người dân lập miếu tôn thờ. Vào năm thứ hai Đường Vũ Đức, Lý Quý Tổ được Đường Cao Tổ, tứ phong là “Tài Bạch Tinh Quân”. Tài Bạch Tinh Quân được miêu tả như sau: ông mặt trắng tóc dài, gương mặt hiền hậu, thường mặc áo gấm thêu, thắt lưng đeo đai ngọc, tay trái cầm thỏi vàng ghi chữ “Chiêu Tài Nhập Phúc”, tay phải cầm quyển sách viết “Chiêu Tài Nhập Bảo”. Mọi thương nhân thường treo hình ông trong phòng khách khi Tết đến, cầu mong tài vận, phúc vận hạnh thông trong một năm.

Tam Tinh Phúc Lộc Thọ là ba vị tinh quân nắm giữ phúc khí, quan lộc và trường thọ. *Phúc Tinh* còn được gọi là Mộc Tinh hay Tuế Tinh. Tạo hình của Phúc Tinh thường thấy là mặt mũi hiền lành, luôn miệng mỉm cười, ôm một đứa bé trong tay. Theo văn hóa truyền thống Trung Hoa, nhà nào được con cháu đầy đàn, nhà cửa hưng thịnh chính là phúc trách. Do đó, Thần Phúc Tinh ôm đứa bé để thể hiện ý nghĩa này.

Lộc Tinh cai quản vinh, lộc, quý, tiện trong nhân gian, là ngôi sao thứ sáu trong Văn Xương Quan. Do đó, tạo hình của Lộc Tinh là đai

ngọc quanh thắt lưng, tay cầm cây Ngọc Như Ý, tượng trưng cho tài lộc, vật may mắn theo đúng ý nguyện.

Thọ Tinh còn được gọi là Nam Cực Lão Nhân Tinh, biểu tượng cho sự trường thọ. Hình tượng điển hình của Thọ Tinh là một vị lão nhân râu trắng, tay cầm trượng, trán trước nhô ra, thường có thêm con hươu, hạc, đào tiên, tượng trưng cho trường thọ.

Có rất nhiều truyền thuyết về nguồn gốc của Tam Tinh Phúc - Lộc - Thọ (hoặc còn gọi là Tam Đa), nhưng cùng chung ý nghĩa đại diện cho Tài Lộc hay nói một cách khác ba vị thần này là những biểu tượng cuộc sống trường thọ, danh vọng, tài sản, sự thịnh vượng và may mắn về con cháu.

Ngũ Hiển Thần Tài theo ghi chép gồm các vị: Hiển Thông Vương, Hiển Minh Vương, Hiển Đức Vương, Hiển Chân Vương và Hiển Chính Vương. Họ là năm anh em kết nghĩa sống vào thời nhà Đường, đương thời sinh tiền làm nhiều việc nghĩa hiệp, bốc thuốc, trị bệnh cứu người. Sau khi qua đời, dân chúng lập miếu tôn thờ. Đến thời Tống được hoàng đế nhà Tống phong sắc. Do chữ đầu tiên trong phong hiệu vương của 5 anh em đều mang chữ “hiển”, nên được gọi là Ngũ Hiển Thần. Ngày vía chung của Ngũ Hiển Thần Tài là ngày 2 tháng 1 Âm lịch. Hằng năm, vào ngày này rất nhiều người đến miếu Ngũ Hiển thắp hương lễ bái cầu tài lộc hanh thông.

1.4. Chuẩn Thần Tài

Chuẩn Thần Tài, tức những vị thần tuy chưa được phong Thần Tài nhưng vẫn có thể đem tài vận cho con người, thực chất đã kiêm nhiệm được một phần chức trách của Thần Tài, như: Lưu Hải Thiềm (Thần chủ về may mắn), Hòa Hợp Nhị Tiên (Thần chủ đồ gốm mỹ nghệ), Thảm Vạn Tam (Thần chủ về vàng bạc), Tào Bảo (Thần chủ về trang sức), Trần Cửu Công (Thần chủ về hấp tài), Hàn Thân Gia (Thần chủ về cờ bạc, Táo Quân, Thổ Địa). Thông thường, người Hoa thường cho rằng, “tài” mà Văn Thần Tài và Võ Thần Tài nắm giữ là chính tài, đó là sự giàu có phải trải qua sự nỗ lực làm việc gian khổ mới có được, còn tài mà Thiên Thần Tài nắm giữ lại là thiên tài, những loại tài phú này mang tính chất của sự đầu cơ khéo léo mà có được như Bạch Vô

Thường, Luru Hải, Hòa Hợp, Nhị Tiên và Ngũ Lộ Thần Tài³. Đồng thời, còn có một số Thần Tài không chính danh khác (họ là những thần linh không hẳn là Thần Tài nhưng lại kiêm nhiệm việc tài lộc), như: Hàn Tín Gia, Thảm Vạn Sơn, Trần Cửu Công, Tào Bảo, v.v...

2. Biểu tượng và chức năng của các thần tài

Trong số các Thần Tài nêu trên, các vị thần tài được thờ nhiều và phổ biến gồm:

Triệu Công Minh với hình ảnh người đàn ông mặt đen, râu rậm, tay cầm kiếm thần hoặc cầm roi cuồi cọp đen. Người Hoa thường vẽ hình ông trên một cái đĩa làm bằng kim loại trên bàn thờ để thờ cúng.

Thần Tài “Tài Bạch Tinh Quân” là ngôi sao trên thượng giới, là năm vị Thần được người dân Trung Quốc vùng Giang Nam thờ phụng. Tại quận 5, Tp. Hồ Chí Minh, các vị thần này thường được thờ tự tôn kính ở các miếu thuộc nhóm người Triều Châu⁴.

Ngũ Lộ Thần Tài được người Hoa tại quận 5 treo tranh vào các dịp Tết cổ truyền với hy vọng dưới sự bảo hộ của họ sẽ được tài lộc sung túc cả năm.

Thần Tài Quan Công không chỉ được thờ tự miếu, quán trong cộng đồng người Hoa tại quận 5 mà cũng được thờ trong các gia đình, đình, chùa, miếu của người Việt và người Hoa. Thần Tài Quan Công được thờ với nhiều hình thức khác nhau. Thông thường người ta tạc tượng Ngài đầu đội mũ hoa, mình mặc măng bào, chân mang ủng, tay cầm trường kiếm về mặt uy phong lẫm liệt. Sau lưng ông là Quan Bình, Chu Thương. Có khi tạo dáng một tay cầm đao, một tay vuốt râu (nếu đứng); một tay cầm xem kinh Xuân Thu; một tay vuốt râu (nếu ngồi). Ngoài ra, có chỗ thờ phụng hình tượng năm ông (Quan Công ngồi giữa, tay vuốt râu, tay kia cầm kinh Xuân Thu), sau lưng là Quan Bình giữ ấn, Châu Thương cầm đao thanh long, Trương Tiên cầm cung và Vương Thiên Quân cầm giản. Gương mặt Quan Công thường có hai hình thức là Hồng Y (mặt đỏ), râu dài có thể đặt trong nhà có tác dụng giữ gia trạch bình yên, đặt trong các cửa hàng để chiêu tài. Người Trung Quốc tin rằng khi thờ Quan Công sẽ mang lại vận khí cho gia chủ, buôn may bán đắt, tránh tà ma và những điều không may mắn.

Hình tượng Quan Công thường được biểu đạt trong nhiều tư thế như đã nói ở trên, song cũng có nơi chỉ đặt một bài vị bằng giấy đỏ ghi “Hiệp Thiên Đại Đế Quan Thánh Đế Quân”.

Thần tài Đào Công (Phạm Lãi) và Văn Xương Đế Quân cũng được thờ với tư cách thần tài là phổ biến. Văn Xương Đế Quân có được thể hiện với hình tượng là một vị quan nét mặt tươi cười, râu năm chòm, tay cầm gậy như ý, hai bên là hai vị thị đồng theo sát, một vị gọi là Thiên Lung, một vị gọi là Địa Nha “Thiên”, “Địa” ám chỉ Văn Xương Đế Quân là do hai vị Thiên Tinh và Địa Thân kết hợp thành. Hầu hết các cơ sở thờ tự của người Hoa trên địa bàn quận 5, Tp. HCM đều có tôn thờ Văn Xương Đế Quân rất thành kính và trang trọng. Ngày vía của Văn Xương được tổ chức vào ngày 3 tháng 2 Âm lịch hằng năm.

Thần Phúc - Lộc - Thọ Tam Tinh cũng được thờ cúng khá phổ biến. Người Hoa cho rằng tất cả những chuyện vui, chuyện tốt như phú quý, trường thọ, bình an, may mắn đều được khái quát trong phạm trù của “Phúc”. Vì vậy, Phúc Tinh được thờ khá phổ biến. Lộc Tinh được suy diễn từ chữ “Lộc” tức là phúc vận, bổng lộc, tước vị, đặc biệt nghiêng về địa vị và thu nhập. Do đó, tạo hình của Lộc Tinh là lưng đeo đai ngọc, tay cầm Ngọc Như Ý, tượng trưng cho tài lộc, vật may mắn theo đúng ý nguyện. Thọ Tinh còn gọi là Nam Cực Lão Nhân Tinh, tạo hình của Thọ Tinh rất thú vị, thân hình không cao, eo cong, lưng gù, một tay cầm gậy đầu rồng, một tay cầm đào tiên, và đặc biệt ông có vàng trán trượt nhô ra rất lớn. Phúc - Lộc - Thọ là ba vị thần cát tường may mắn tiêu biểu cho cuộc sống tốt đẹp là những điều lành (phúc), sự thịnh vượng (lộc), và tuổi thọ (thọ). Mỗi điều tượng trưng cho một vị thần, ba vị này còn gọi chung là Tam Đa. Bộ Thần Tài Tam Đa mang nguyên khí của sao Lục Bạch, Kim Tinh có tác dụng rất lớn trong vận 8. Cát khí đem lại cho chủ nhà nhiều phúc lộc và công danh, tiền tài tăng tiến, thường dùng gia tăng cát khí cho sao Lục Bạch, Nhất Bạch chủ về phúc lộc, công danh, học hành hoặc gia tăng tuổi thọ, sức khỏe và cầu sinh thêm con cái.

Thần Tài Lưu Hải người Quảng Lăng (nay thuộc Hà Nam), đất Yên vào thời Ngũ Đại tên là Lưu Tháo, tự Huyền Anh, đạo hiệu “Hải Thiêm Tử”. Đạo gia tôn phong ông là một trong Bắc Ngũ Tướng. Ban

đầu Lưu Hải không có liên quan tới Thần Tài. Việc trở thành Thần Tài có lẽ bắt nguồn từ đạo hiệu của ông. Do đó, người Hoa liệt ông vào hàng tiên nhân mang lại cho người ta vận vượng tài. Có nhiều loại hình tượng tiên nhân Lưu Hải. Trong đó thịnh hành nhất là hình tượng đứa trẻ bướng bỉnh đang tươi cười rạng rỡ, khoả tay múa chân, tóc rũ trước trán, đầu tóc xỏa tung, tay múa xâu tiền (chủ về vượng tài). Một số nơi tạo hình tiên nhân Thần Tài Lưu Hải tay cầm chổi, đây là pháp khí trừ tà trấn yêu, tượng còn có Cóc Ba Chân được buộc bằng một sợi dây ngũ sắc dắt đi theo. Giới thương buôn thường thờ Lưu Hải, hoặc dán tranh vẽ ông trên hai bên cánh cửa tiệm, quán để cầu tài.

Thần Tài Hòa Hợp Nhị Tiên còn gọi là Hòa Hợp Nhị Thánh là vị thần của hòa mỹ, đoàn viên trong thần thoại dân gian Trung Quốc. Hình tượng thường thấy của cặp Thần Tài này là một người cầm hoa sen, một người cầm hộp bảo vật. Điều này thể hiện ý nghĩa hài hòa, hòa hợp. Trong hộp báu có năm con dơi bay ra đại diện cho Ngũ Phúc Lâm Môn. Bởi vì “Hòa khí sinh tài”, Hòa Hợp Nhị Tiên, người Hoa không những xem là thần biểu tượng của sự đoàn viên, hôn nhân, niềm vui mà còn xem là thần của giàu sang. Đặc biệt Hòa Hợp Nhị Tiên rất được người Hoa làm nghề gốm sứ, thợ nung vôi và người làm quạt tôn sùng kính bái.

Thần Tài Âm Phủ (Hắc Bạch Vô Thường), theo quan niệm người Hoa, nếu lỡ gặp hai vị này thì có nghĩa số mạng đã hết. Tuy nhiên, lúc đó bình tĩnh cầu bái thành tâm xin hai vị cho mình tài lộc, nhất định về sau sẽ “đại phú quý”. Tạo hình hai vị này là Hắc Vô Thường mặc áo đen, Bạch Vô Thường mặc áo trắng. Trên đầu của hai vị đều đội mũ ông cao ghi dòng chữ “Nhất Kiến Phát Tài”. Khảo sát một số chùa của người Hoa ở quận 5 và các đoàn hát kịch của người Hoa tại đây đều thờ hai vị thần tài này. Người dân tại đây cho biết các tay cờ bạc thường đến tượng Hắc Bạch Vô Thường cầu cúng, vay tiền hay giải hạn bằng cách lấy vải trắng quấn quanh tượng để cầu tai qua nạn khỏi.

Táo Thần được gọi là “Đông Trù Tư Mệnh Cửu Linh Nguyên Vương Định Phước Thần Quân”, tục xưng “Táo Quân” hoặc xưng “Táo Quân Công”, “Tư Mệnh Chân Quân”, “Cửu Thiên Đông Trù Yên Chủ”... Ngày vía mừng 3 tháng 8 Âm lịch. Người Hoa có tục

cúng Ngài bằng mì chay và trà cùng tiền vàng mã. Tào hình thờ Táo Vương là mặt mày đoan chính, khuôn mặt mập và có nhiều màu sắc phối trên tranh tượng. Táo Vương ngoài chức năng theo dõi sinh hoạt tốt xấu của gia chủ để báo cáo Ngọc Hoàng, còn có chức năng “tổng tài chiêu phước”, do đó người Hoa mặc nhiên xem Táo Vương là một hình dạng khác của Thần Tài.

Thần Tài Di Lặc trong quan niệm của thuật phong thủy phương Đông được xếp vào Tài Thần dùng để chiêu tài, bày biện tại gia trạch hoặc cửa hiệu để tăng thêm phúc lộc, hóa sát, thu tài. Người Hoa tin rằng đặt tượng Thần Tài Di Lặc nơi phòng khách nhìn ra cửa là rước thịnh vượng và niềm hạnh phúc hoan hỷ vào nhà. Họ tin rằng sờ tay vào bụng Thần Tài Di Lặc sẽ được bình an và sức khỏe. Hình tượng Thần Tài Di Lặc vô cùng đa dạng: khi thì ngồi thân hình mập mạp, mặc chiếc áo rộng thùng thình để hở cái bụng phệ, miệng cười vui vẻ, tay phải nâng thỏi vàng, tay trái cầm túi to. Có dạng đứng bụng no tròn, nét mặt sáng ngời, vui vẻ, hai tay nâng thỏi vàng lên cao, hoặc tay cầm râu tiền đồng, hoặc vai gánh trái đào, nón đeo sau lưng, đứng trên bao lớn, hay tượng Thần Tài kết hợp đào tiên, cành tùng, hồ lô và chơi đùa cùng các trẻ nhỏ mang ý nghĩa về sức khỏe tốt, trường thọ, sự sung túc con cháu và cuộc sống đầy đủ tiền tài hạnh phúc.

Thần Tài Thổ Địa là vị thần thủ hộ về đất đai nhà ở, danh xưng chính thức của Ngài là “Phước Đức Chánh Thần”. Trong dân gian còn xưng là “Hậu Thổ”, “Xã Thần”, “Xã Công”, “Thổ Địa”; hoặc “Phúc Thần”. Ở các nơi thờ phụng ngoài trời hay miếu vũ thì tôn xưng là “Phước Đức Chánh Thần”. Tào hình thờ phổ biến của Thần Tài Thổ Địa là một lão ông đầu đội mũ, hai bên mũ có hai tua phũ xuống đến vai, mặt vuông mà đầy đặn, hai mắt hơi híp, tóc bạc, râu dài bạc, dáng dấp hiền từ, mình ngồi ghé thái sư, tay phải cầm ngọc như ý hoặc cầm trượng, tay trái cầm đỉnh vàng, hai vai là đầu và đuôi rồng thêu trên áo lộ ra, bụng to nổi lên rất đẹp, hai chân buông xuống theo thế tự nhiên. Hằng năm, ngày mùng 2 tháng 2 và ngày rằm tháng 8 Âm lịch là ngày cúng tế Thần Tài Thổ Địa.

Có rất nhiều truyền thuyết về Thần Tài Thổ Địa, người Hoa tại quận 5, Tp. HCM cho rằng Thổ Địa Tài Thần chính là Đức Ông Bồn.

Theo tài liệu của Lý Văn Hùng thì “Ông Bồn chính là Châu Đạt Quan, một viên quan của triều đình Trung Hoa đời nhà Nguyên thế kỷ XIII”⁵. Người Hoa tại đây tôn thờ Ông Bồn, xưng tụng là Phúc Đức Chính Thần, hay là Thần Tài. Ông được cho rằng có năng lực phù hộ cho thành công trong công việc cũng như có được nhiều tài lộc trong kinh doanh và bình an, ổn định cuộc sống hằng ngày. Tượng thờ Ông Bồn được thể hiện là một ông già khuôn mặt quắc thước, khoan hòa với chòm râu bạc trắng buông dài, dáng ngồi thoải mái, một tay gác lên ngai, một tay vuốt chòm râu. Những nếp áo tượng buông chùng trong dáng nghĩ ngợi, suy tư. Bên dưới tượng Ông Bồn là hai tượng nhỏ khác như hai đồng tử đang đứng chờ được sai bảo. Ông Bồn được thờ chính ở miếu Nhị Phủ, ngày lễ chính là rằm tháng Giêng và rằm tháng 8 theo Âm lịch. Ngoài hai ngày trên, vào các dịp tết Nguyên Đán, Nguyên Tiêu, rằm và sóc vọng, người Hoa trong Thành phố đến cúng lễ rất đông⁶.

Hiện nay, tại Hội Quán Ôn Lăng⁷ cũng có thờ một vị thần tài chưa rõ danh tính. Đây cũng là nơi gặp gỡ, giúp đỡ lẫn nhau của những người đồng hương Phúc Kiến. Thần Tài ở Hội Quán Ôn Lăng được đặt ở hậu điện, tạo hình với khuôn mặt mặt bầu, miệng mỉm cười, không có râu, đầu đội mũ long công, trang phủ màu trắng, tay phải cầm quạt, tay trái cầm xấp giấy đỏ, biểu thị ban phát tài lộc cho người đến cúng bái⁸.

Người Hoa tại quận 5, Tp. HCM ngoài thờ các vị thần tài truyền thống này còn sùng bái các linh vật chiêu tài, như: voi đồng, tranh cửu ngư, búp cải thạch anh, v.v... Ngoài ra, họ còn thờ cả mèo thần tài Maneki Neko của Nhật Bản, trong khi đó nhiều người Hoa cho rằng Maneki Neko là mèo thần tài Trung Quốc⁹. Trong tiếng Nhật, Maneki Neko có nghĩa là “mèo vẫy tay”. Người ta cho rằng chú mèo này có khả năng “vẫy tay” để thu hút tiền tài, của cải, sức khỏe và hạnh phúc. Mèo Thần Tài còn có nhiều tên gọi phong phú, như: Mèo may mắn, mèo cát tường, mèo tiền tài, v.v... Mà nguồn gốc xuất xứ thì cũng có nhiều thuyết khác nhau, tuy nhiên thuyết phổ biến nhất về sự ra đời của Maneki Neko là truyền thuyết về ngôi đền Gotokuji¹⁰.

Ngoài Thần Tài Maneki Neko, người Hoa còn thờ Thần Tài Daroku với hình tượng đứng trên hai bó lúa, choàng vai cái túi vải lớn và nắm trong tay cái vỏ ban phước lộc; Thần Tài Daruma (đầu tượng Bò Đè Đạt Ma, biểu tượng cho sự bền chí và vượt qua các trở ngại). Kế đó là Thần Tài Thái Lan Nang Kwak cũng được sùng tín. Ở Thái Lan, Nang Kwak được xem là nữ thần tài lộc, đồng thời Nang Kwak còn được xem là người bảo trợ cho thương nhân và ngành du lịch của Thái, Lào và các nước Đông Nam Á. Tín ngưỡng thờ thần tài Nang Kwak chỉ xuất hiện trong thời gian gần đây khi Việt Nam và Thái Lan phát triển tự do tiếp xúc thương mại, du lịch và văn hóa. Theo khảo sát, người thờ Nang Kwak đa số là người Việt - Hoa thuộc hệ phái Phật giáo Nam Tông. Đặc biệt là nhóm người Hoa từ giới kinh doanh, làm ăn, buôn bán, tính chất của công việc kinh doanh làm cho họ luôn tin vào những điều may rủi trên thương trường. Các Phật tử người Việt - Hoa luôn đặt niềm tin vào quyền năng của thần chú, nghi lễ thần bí và những bùa hộ mệnh thuộc dòng Nam truyền Phật giáo. Do đó, người Hoa tại quận 5 làm kinh doanh rất tin vào thần tài Nang Kwak¹¹. Hình tượng phổ biến của Nang Kwak là ở tư thế ngồi hoặc quỳ, bàn tay phải giơ lên cao ngang mặt ở tư thế ngoác chào, lòng bàn tay hướng xuống dưới, cánh tay trái thả lỏng ở tư thế chống xuống bệ ngồi hoặc cầm một túi vàng đầy đặt nhẹ lên trên đùi trái. Người Hoa tin rằng từ bàn tay của thần Nang Kwak sẽ luôn tuôn ra bao nhiêu tài khí. Do đó, họ thường đặt Nang Kwak nơi cửa hàng, nhất là gần máy tính tiền hoặc làm những lá bùa hình Nang Kwak đeo ở cổ giúp mua may bán đắt và được mọi việc hanh thông an lành may mắn.

Ngoài ra, trong giới kinh doanh Phật tử Nam tông người Hoa tại quận 5, Tp. HCM còn có hiện tượng thờ Thánh tăng Sivali. Thánh tăng Sivali vốn là vị thần tài lộc của người Miến Điện, Thái Lan và một số nước Đông Nam Á. Giới kinh doanh người Hoa tin rằng Thánh tăng tài lộc Sivali sẽ đem lại may mắn, tài lộc, sức khỏe, phù hộ tai qua nạn khỏi, hanh thông mọi sự, mua bán thuận lợi. Trong “Trường Lão Tăng Kệ” ghi nhận thánh tăng đại lộc Sivali là đệ tử của Đức Phật Thích Ca mâu Ni, được Đức Phật Thích Ca thọ ký là vị đệ tử “đệ nhất tài lộc”¹². Do đó, tên gọi Sivali có nghĩa là dập tắt mọi nóng nảy, lo sợ

của những người thân yêu, đem lại sự mát mẻ, an vui cho mọi chúng sanh. Tạo hình thần tài Sivali có lúc tư thế đứng tay phải cầm gậy, tay trái cầm dù che, vai đeo túi, có lúc với tư thế ngồi của một vị tăng sĩ Phật giáo tay trái cầm bát, tay phải bỏ vào bát tư thế chuẩn bị ban lộc đến cho mọi người. Khảo sát tại quận 5, Tp. HCM, cho thấy tượng Nang Kwak được thờ cúng phổ biến hơn tượng thánh tăng Sivali. Người Hoa thờ Nang Kwak thuộc giới bình dân, buôn bán nhỏ hoặc dân làm ăn chợ trời với niềm tin Nang Kwak sẽ giúp họ trúng mảnh. Ngược lại, Thần Sivali được giới kinh doanh lớn thờ phụng và thờ cúng trang trọng nhất là tại các khách sạn lớn và công ty của người Hoa Phật tử. Hằng ngày, họ đốt nhang cúng bái và tụng kinh cầu tài lộc cầu nguyện thánh tăng Sivali sẽ cho họ gặp may mắn trong làm ăn, vận may, tài lộc cho gia chủ.

Ít phổ biến hơn là thần tài Ấn Độ Ganesha. Đây là vị nam thần có hình tướng mập béo, với chiếc bụng bự và cái đầu voi, chỉ có duy nhất một chiếc ngà. Đây là một trong những vị thần được thờ cúng rộng rãi tại Ấn Độ. Tại quận 5, Tp. HCM, người Hoa cũng xem đây như biểu tượng của thần tài lộc. Khảo sát thực tế cho thấy, người Hoa thường thờ cúng thần tài Ganesha tại các ngân hàng và các cơ sở kinh doanh khác. Thần tài Ganesha được gán cho nhiều danh hiệu và biệt danh khác nhau như Ganapat và Vighneshvara. Đề tôn thờ Ganesha Sahasranama, là một chuỗi dài “Một nghìn tôn danh của thần Ganesha”¹³.

Tạo hình tượng Ganesha với đặc điểm bốn tay: một tay thần nắm vỏ sò, ở tay kia là một chiếc đĩa, tay thứ ba cầm gậy tày hay gậy nhọn và tay thứ tư nắm lấy cành hoa loa kèn, khoác rắn Varuki quanh cổ. Trên trán có thể có một con mắt thứ ba hoặc dấu hiệu phái Shiva. Tượng thường có màu sắc trang trí màu đỏ và thường được miêu tả cưỡi trên hoặc được hầu cận bởi một con chuột Mushaka. Ý nghĩa của thần tài đầu voi Ganesha là chuyên quản về giàu sang và phúc đức. Chính vì vậy, vị thần này được giới kinh doanh người Hoa tại quận 5 càng ngày càng đón nhận rộng rãi.

Một xu hướng mới tại quận 5 theo khảo sát là xuất hiện một số thần tài theo phái Mật tông của Tây Tạng, như: Đại Hắc Thiên¹⁴. Tại chùa

Vạn Phật thuộc hệ phái Bắc tông (người Hoa), ngoài thờ đức Di Đà, chùa còn tôn thờ và trang trí rất nghiêm trang tôn tượng Đại Hắc Thiên tại tầng 4 của Chính Điện. Hằng năm, chùa thường tổ chức cúng tài thần Đại Hắc Thiên vào ngày mùng 2 tháng Giêng Âm lịch); Năm vị Dzambhala gồm: Hoàng Thần Tài chủ về tài phú, hay khiến cho chúng sinh thoát nạn nghèo túng, được nhiều tiền của; Lục Tài Thần chủ về thế tài và pháp tài; Hồng Tài Thần hay cầu triệu mọi tiền của, thức ăn... khiến gia chủ thọ dụng công đức giàu có tự tại; Bạch Thần Tài hay khiến cho tất cả chúng sinh đầy đủ tài bảo; Hắc Thần Tài chủ về tiền tài, hay cấp dưỡng kịp thời, mọi sự như ý, trừ nghèo khó, đầy đủ tiền bạc.

Ngoài thờ thần tài Mật tông, người Hoa còn thờ: Cát Tường Thiên mẫu, Tài Vận Đồng Tử, Tài Nguyên Thiên Mẫu... và trưng bày các vật thờ chiêu tài cầu lợi của Mật tông, như: Hoa cái bảo tán, đôi cá vàng, bảo bình, hoa sen, tù và ốc, vạn tự kết, thắng lợi tràng, kim luân...

Theo nghiên cứu của Đại Đức Thích Minh Tông trong “Phương pháp thờ Thần Tài Mật Tông”¹⁵, căn cứ vào sự khác nhau về truyền thống tôn giáo, văn hóa, và địa lý, Thần Tài của Trung Hoa về cơ bản có thể chia làm hai loại hình, đó là Thần Tài dân gian và Thần Tài Mật tông Tây Tạng. Trong đó, các vị thần tài theo truyền thống Phật giáo Tây Tạng thì đều là hóa thân của chư Phật và Bồ Tát, nhằm ban phát tiền tài, phúc lộc cho chúng sinh, bao gồm: Thần Tài Liên Hoa, Thần Tài Vàng, Thần Tài Đen, Thần Tài Xanh, Thần Tài Trắng, Thần Tài Đỏ, Tài Tục Mẫu Vàng, Diệu Âm Thiên Nữ, Như Ý Quán Âm, Bồ Tát Di Lạc. Có trên 50 vị thần tài và cách tụ tài khác nhau. Tuy cách thờ và phương pháp cầu tài khác nhau nhưng tất cả các thần tài theo Phật giáo Tây Tạng hiện nay tại Trung Quốc đều nhằm mãn nguyện những khát vọng, mong ước của con người về tiền của và sự giàu sang.

3. Một số biểu tượng cầu tài

Ngoài việc thờ cúng thần tài để chiêu tài thì trong rất nhiều gia đình người Hoa còn sử dụng vật cát tường để chiêu tài. Vật cát tường chiêu tài phần lớn bản thân chúng có liên quan đến tiền tài khi đặt chúng ở trong nhà nếu không có thần tài để chiêu tài thì chúng cũng có tác dụng chiêu tài rất tốt. Chính vì thế, các loại vật cát tường lớn bé,

người Hoa thường mang theo người hoặc đặt ở trong nhà. Điển hình có các loại vật cát tường như sau:

Thứ nhất: Loại kim tiền: Kim tiền bản thân vốn có sức mạnh chiêu tài, đặc biệt là loại kim tiền đã trải qua sử dụng thì chúng có tài khí rất mạnh. Chính vì thế Tiền Cổ Ngũ Đế có tên gọi khác là Tiền Cổ Ngũ Hoàng, trong phong thủy có tác dụng vượng trạch vận, chặn sát khí, tăng cường vận khí của người.

Thứ hai: Linh thú, linh thú phần lớn là những loại vừa gần gũi với con người vừa có uy lực. Trong dân gian cho rằng, chúng có thể mang đến vận tốt cho con người, thậm chí mang đến tiền tài. Chẳng hạn như rồng, tỷ hưu, cóc vàng, voi đồng, ngựa, v.v... đều có tác dụng mang đến vận tài khí cho con người. Đặc biệt, linh thú trước khi thờ phải trải qua nghi thức khai quang, điểm nhãn mới có hiệu quả.

Thứ ba: Bảo thạch (đá quý): Tuy đá là vật chết, nhưng có nhiều người lại cho rằng, bảo thạch trong đá có tính linh thiêng, có tác dụng thu hút tài khí mạnh. Chẳng hạn như các loại bảo thạch, thủy tinh đều là những loại đá cát tường chiêu tài. Vật phẩm loại bảo thạch vốn có âm khí khá nặng, nhưng có thể thông qua nghi thức khai quang, điểm hồng, điểm kim để tiêu trừ âm khí của nó.

Thứ tư: Thủy Cục: Trong phong thủy lấy tài làm thủy, chính vì vậy chỉ cần có vật mang thủy thì đều được xem là vật chiêu tài. Như tranh sơn thủy, bánh xe phong thủy, bể cá cảnh đều có tác dụng chiêu tài. Tuy nhiên, một số vị trí tuyệt đối không nên bài trí yếu tố thủy. Đó là vị trí sau nhà, hay sau khu đất, được gọi là tọa sơn. Vị trí này thuộc tính âm nên không được bố trí bất cứ vật phong thủy nào mang yếu tố tính thủy. Đây là yếu tố tối kỵ trong phong thủy chiêu tài, được gọi là Hạ Thủy Sát. Ngoài ra, vật phong thủy chiêu tài khác thì phần lớn không nên đặt đối diện với thủy hoặc là vật có thủy, nếu không sẽ gây nên hậu quả kiến tài hóa thủy.

Kết luận

Với hàng loạt thân tài mà người Hoa hiện đang thờ phụng cúng bái cả ở trong gia đình và tại các cơ sở tôn giáo cho thấy trong quan niệm của người Hoa thì tất cả các thân linh đều có thần tính và có khả năng

phù trợ về tài lộc. Điều này khác với trong thờ cúng thần linh và thần tài ở người Việt. Nếu như ở người Việt, chức năng của đa số thần linh là “ngưỡng kỳ giáng giám; bảo hộ khang ninh, tứ thời vô hạn lạo chi tai, phong hòa vũ thuận; hợp cảnh hưởng thuần - hy chi phúc”¹⁶. Tức là đa số chức năng các thần là phù cho mưa thuận gió hòa để mùa màng phong đăng hòa cốc (tất nhiên, người Việt cũng có thể cầu xin ở rất nhiều vị thần, thánh tài lộc, ngân lượng, mua may bán đất hoặc thăng tiến quan trường...) thì thần tài vẫn là một vị thần tách bạch riêng thờ cúng tại gia (và cũng chỉ phổ biến khoảng 10 năm trở lại đây). Trong khi đó người Hoa lại cho rằng ở tất cả các nhân thần, thiên thần... đều có, hoặc chủ yếu là chức năng phù trợ tài lộc, buôn bán giàu sang. Điều này không chỉ thể hiện bản sắc/bản tính thương mại của tộc người này mà còn cho thấy hình thái kinh tế xã hội, hay nói đúng hơn là phương thức sống của chủ thể thực hành tôn giáo sẽ quy định chức năng, vai trò của thần linh.

Chịu ảnh hưởng lâu dài và thường xuyên văn hóa Hoa hạ, người Việt phía Bắc hiện nay cũng có khá nhiều hình thức thờ cúng thần tài, nhưng thần tài của người Việt lại nghiêng về thổ công - thần đất, gần đây xuất hiện thêm nhiều biểu tượng thần tài mới (theo dòng chảy từ Nam ra Bắc) nhưng hầu như các gia đình đều không rõ lắm về nguồn gốc đối tượng mình đang phụng thờ¹⁷. Điều này cho thấy rõ nguyên lý “bê nổi” trong tiếp nhận và giao lưu văn hóa của người Việt. Nếu như trong lựa chọn của người Hoa để thờ phụng vị thần nào thì đều dựa vào nhân cách và tài năng cũng như nguồn gốc lai lịch của thần để thờ, và tính thiêng lại được phụ trợ thêm nhiều yếu tố khoa học khác¹⁸, thì ở người Việt, đa số chỉ quan tâm cầu đến vị thần, theo cách nghĩ của họ, đáp ứng nhu cầu/niềm mong đợi của họ. Điều này cho thấy sự khác biệt cơ bản trong bản tính và văn hóa tín ngưỡng của hai tộc người. /.

CHÚ THÍCH:

- 1 Chiêu bảo (gọi vật quý); Nạp Trân (thu vật báu), Chiêu Tài (gọi tiền về); Lợi Thị (buôn bán có lời).
- 2 Lâm lợi cho chợ búa, thị trường.
- 3 Ngũ Lộ Thần Tài có hai loại. Một loại là 5 vị Thần Tài: Hồng Thần Tài, Hoàng Thần tài, Lục Thần Tài, Bạch Thần Tài và Hắc Thần Tài trong Phật giáo, chia nhau nắm giữ tài phú có tính chất khác nhau. Một loại là 5 vị thần tiên: Triệu

Công Minh, Chiêu Tài, Nạp Trân, Chiêu Bảo và Lợi Thị trong Đạo giáo, chia nhau nắm giữ Ngũ Phương, chỉ cần thờ cúng các ngài thì đi đâu cũng đạt được tiền tài.

- 4 Hội quán Nghĩa An, tọa lạc tạo số 676 đường Nguyễn Trãi, phường 11, quận 5, Tp. HCM. Hội quán Nghĩa An còn gọi là Miếu Quan Đế hay chùa Ông. Miếu vốn là hội quán của bang Triều Châu, do người Triều Châu và người Hẹ di cư sang Việt Nam sinh sống. Đây là di tích kiến trúc nghệ thuật cấp quốc gia.
- 5 Lý Văn Hùng (2011), *Gia Định Trưng Phật Tích Cổ*, Nxb. Đà Nẵng: 29-31.
- 6 Một số người thuộc nhóm Phúc Kiến tại quận 5 thì lại cho rằng Ông Bồn không phải là thần tài mà họ xem là Phúc Đức Chính Thần, còn Thần Tài là một vị thần mang tài lộc mang hình ảnh và tên gọi khác.
- 7 Còn được gọi là chùa Ôn Lăng, chùa Quan Âm, hay chùa Ông Lão, hiện tọa lạc tại số 12 đường Lão Tử, phường 11, quận 5, Tp. HCM.
- 8 Với những kiến trúc độc đáo và lịch sử lâu đời của mình, ngày nay, Hội Quán Ôn Lăng không chỉ dành riêng cho người Phúc Kiến mà đông đảo người Hoa, Việt, khách nước ngoài. Đến Hội Quán Ôn Lăng để bày tỏ niềm tin vào các thần thánh được tôn thờ tại đây, đồng thời chiêm ngưỡng một công trình kiến trúc nghệ thuật ghi dấu lịch sử văn hóa của Sài Gòn xưa.
- 9 Niềm tin này được cho là bắt nguồn từ một điển tích xưa của người Trung Quốc “khi mèo đưa chân lên dụi mắt thì khách sẽ tới nhà”. Tuy nhiên, chú mèo thiêng này có nguồn gốc từ Nhật Bản nhưng lại được chấp nhận trong phong thủy Trung Quốc.
- 10 Về phân loại, mèo Maneki Neko có ba loại: Mèo vẫy chân trái (mang nhiều khách hàng); Mèo vẫy chân phải (mang đến may mắn); Mèo đưa cả hai chân (bảo vệ gia đình hay việc kinh doanh). Đặc biệt, mèo Thần Tài đưa chân càng cao thì khách hàng, tiền tài may mắn sẽ đến với cửa hàng ngày càng nhiều. Về hình tượng, mèo Thần tài Maneki Neko có đeo vòng gắn chuông xung quanh cổ, hay có khi ôm một đồng tiền lớn. Màu sắc thì đa dạng và mỗi màu mang một ý nghĩa khác nhau (tam thể, trắng, đen, đỏ, hồng, xanh lá cây, màu xanh dương và màu vàng).
- 11 Sau khi mua tượng thần tài Nang Kwak, người Hoa tại đây thường đưa vào chùa để các vị sư Nam tông niệm kinh, đọc chú, làm lễ hô thần nhập tượng (khai quang điểm nhãn). Thời gian để một pho tượng thần Nang Kwak linh nghiệm phải để trong chùa ít nhất 07 ngày.
- 12 Trường lão tăng kệ là một bộ thuộc hệ Kinh Tạng của Phật giáo Nam truyền.
- 13 Mỗi tên gọi trong Sahasranama truyền đạt ý nghĩa và những biểu trưng khác biệt của Ganesha và gắn với những từ nguyên mang ý nghĩa riêng.
- 14 Trong Mật giáo Tây Tạng, Đại Hắc Thiên được gọi là Mahakala, là vị tôn chủ hộ pháp trọng yếu. Sự truyền thừa hình tượng Ngài trong các trường phái Tây Tạng thì không đồng nhau, tính chất và tác dụng cũng bất đồng. Tôn tượng và đặc tính của Đại Hắc Thiên có rất nhiều cách diễn tả khác nhau như trong đó Bạch Ma Ca La còn có tên là Bồn Tôn Tài Thần. Ngoài ra, còn có rất nhiều hình tướng liên quan đến tôn tượng của Ngài. Tư liệu khảo sát tại quận 5, chùa Vạn Phật tọa lạc tại số 66/14 đường Nghĩa Thục, phường 5, quận 5, Tp. HCM.
- 15 Thích Minh Tông (2010), *Phương pháp thờ thần tài Mật tông*, Nxb. Tôn giáo, Hà Nội: 32-42.
- 16 Nguyễn Ngọc Mai (2017) *Nghi lễ lên đồng, lịch sử và giá trị*, Nxb. Hà Nội: 136.

- 17 Xem: Nguyễn Ngọc Mai (2016) *Niềm tin và thực hành tôn giáo ở Việt Nam* (Nghiên cứu trường hợp thờ thần, thánh ở châu thổ Bắc Bộ), đề tài cấp Bộ, Viện Nghiên cứu Tôn giáo, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam.
- 18 Trong khi an vị ban thờ thần/Thần Tài của người Hoa, yếu tố Phong Thủy, âm dương ngũ hành được đặc biệt coi trọng.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Võ Thanh Bằng (2008), *Tín ngưỡng dân gian ở thành phố Hồ Chí Minh*, Nxb. Đại học quốc gia Tp. HCM.
2. Mã Thu Điền (Đào Nam Thắng dịch, 2002), *Các vị thần trong Phật giáo Trung Quốc*, Nxb. Văn hóa Thông tin, Hà Nội.
3. Trần Anh Đào (2009), “Tín ngưỡng Quan Công và ảnh hưởng của nó ở Việt Nam”, trong Nguyễn Hồng Dương - Phùng Đạt Văn, *Tín ngưỡng Tôn giáo và xã hội dân gian*, Nxb. Từ điển Bách khoa, Hà Nội.
4. Lý Văn Hùng (2011), *Gia Định Trùng Phật Tích Cổ*, Nxb. Đà Nẵng.
5. Lê Anh Minh (2007), “Táo quân Việt Nam và táo quân Trung Quốc”, *Vietsciences*, số 2.
6. Nguyễn Ngọc Mai (2016), *Niềm tin và thực hành tôn giáo (Nghiên cứu trường hợp thờ thần, thánh ở châu thổ Bắc Bộ)*, đề tài cấp Bộ, Viện Nghiên cứu Tôn giáo.
7. Nguyễn Ngọc Mai (2017), *Nghi lễ lên đồng, lịch sử và giá trị*, Nxb. Hà Nội.
8. Nguyễn Tài Thư (2009), *Tam giáo đồng nguyên: Hiện tượng tư tưởng chung của các nước Đông Á*, <http://www.hannom.org.vn>, ngày truy cập 14/4/2018.
9. Thích Minh Tông (2010), *Phương pháp thờ thần tài Mật tông*, Nxb. Tôn giáo, Hà Nội.
10. Tư liệu của tác giả phỏng vấn sâu các hộ dân ở quận 5, Thành phố Hồ Chí Minh.

Abstract

THE CAISHEN CULT OF THE CHINESE COMMUNITY (A case study the Chinese in District 5, Ho Chi Minh City)

Vo Minh Tri

*Centre for Vietnam's Buddhist Studies
Ho Chi Minh City*

Caishen (God of Wealth) and the cult of Caishen has emerged in recent decades in Vietnam and is spreading from the South to the North. The origin of Caishen cult is uncertain, some people claim that this cult was stemmed from China, the others state that it has the native origin (variant of the god of land). The article focuses on introducing the system of Caishen worshiped by the Chinese in District 5, Ho Chi Minh City in order to clarify the cult that is popular in Vietnam.

Keywords: Belief; God of wealth; worship.